

SPOLEČENSKÉ NÁKLADY KONZUMACE ALKOHOLU V ČR

Kolektiv autorů iHETA

Úřad vlády České republiky

iHETA
INSTITUT PRO ZDRAVOTNÍ EKONOMIKU A TECHNOLOGY ASSESSMENT o.p.s.

ÚVOD

KDO JSME/DISCLAIMER

- O.P.S./NGO = nezisková, nevládní organizace
- S.R.O = komerční společnost poskytující služby v oblasti FE, market access, RWE, neintervenční výzkum, registrace LP

AUTORSKÝ KOLEKTIV

Hlavní řešitelé:

Kateřina Chadimová

Tomáš Mlčoch

Tomáš Doležal

Řešitelé:

David Dolejší

Barbora Hájíčková

Martina Mazalová

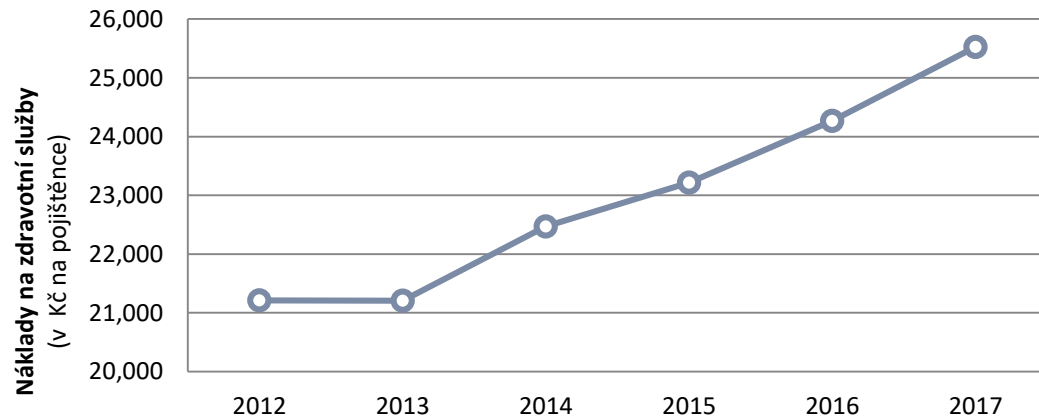
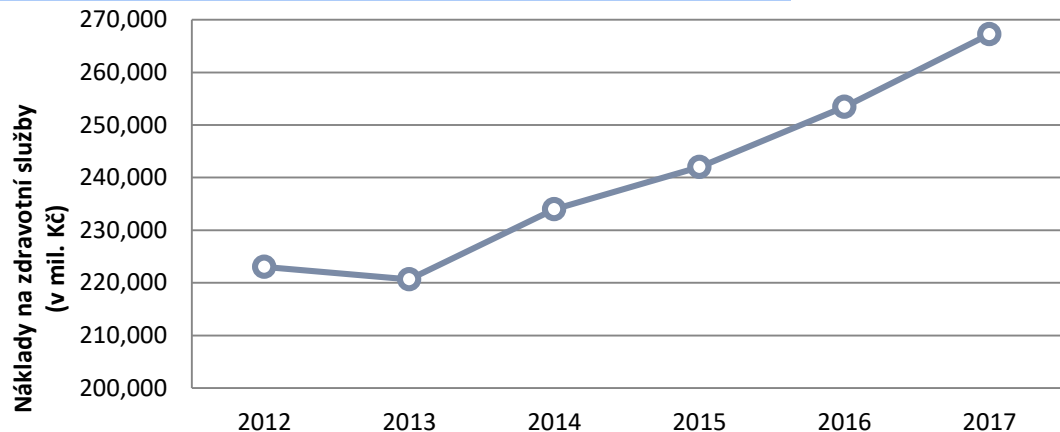
Klára Lamblová

OVERALL VICE INDEX

Rank	Country	Final Score
1	Czech Republic	68.94
2	Slovenia	62.50
3	Australia	57.84
4	Armenia	57.53
5	Spain	56.51
6	Bulgaria	53.25
7	Italy	52.58
8	Greece	51.24
9	Croatia	51.14
10	Bosnia and Herzegovina	50.72
11	Estonia	49.92
12	Ireland	49.24
13	Argentina	49.21
14	Latvia	48.74
15	United Kingdom	48.13
16	United States	48.07
17	Ukraine	47.72
18	Slovakia	47.15
19	Hungary	46.86
20	Russia	46.74
21	South Korea	44.81
22	Canada	44.02
23	Austria	43.58
24	Denmark	43.31
25	Philippines	43.24
26	Portugal	43.07
27	New Zealand	42.50
28	Belarus	42.17
29	Finland	40.11
30	Romania	40.00

ČEŠI A NEŘEST. KOLIK NÁS TO STOJÍ?

- Spotřeba alkoholu na obyvatele
- Spotřeba cigaret na obyvatele
- Užívání drog
- Ztráty z hazardu jako procento HDP

Zdroj: Bloomberg/Global Vice Index

FINANČNÍ PODPORA

- Tato studie byla podpořena dotací Úřadu vlády ČR
  - Jednalo se o 2letý neslužbový projekt
- Podpora byla přidělena na projekty protidrogové politiky schválené Radou vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP)
- Pro rok 2017: dotace Úřadu vlády č. GA-21-16/2017
- Pro rok 2018: dotace Úřadu vlády č. GA-21-16/2018

VÝSLEDKY STUDIE

ALKOHOL

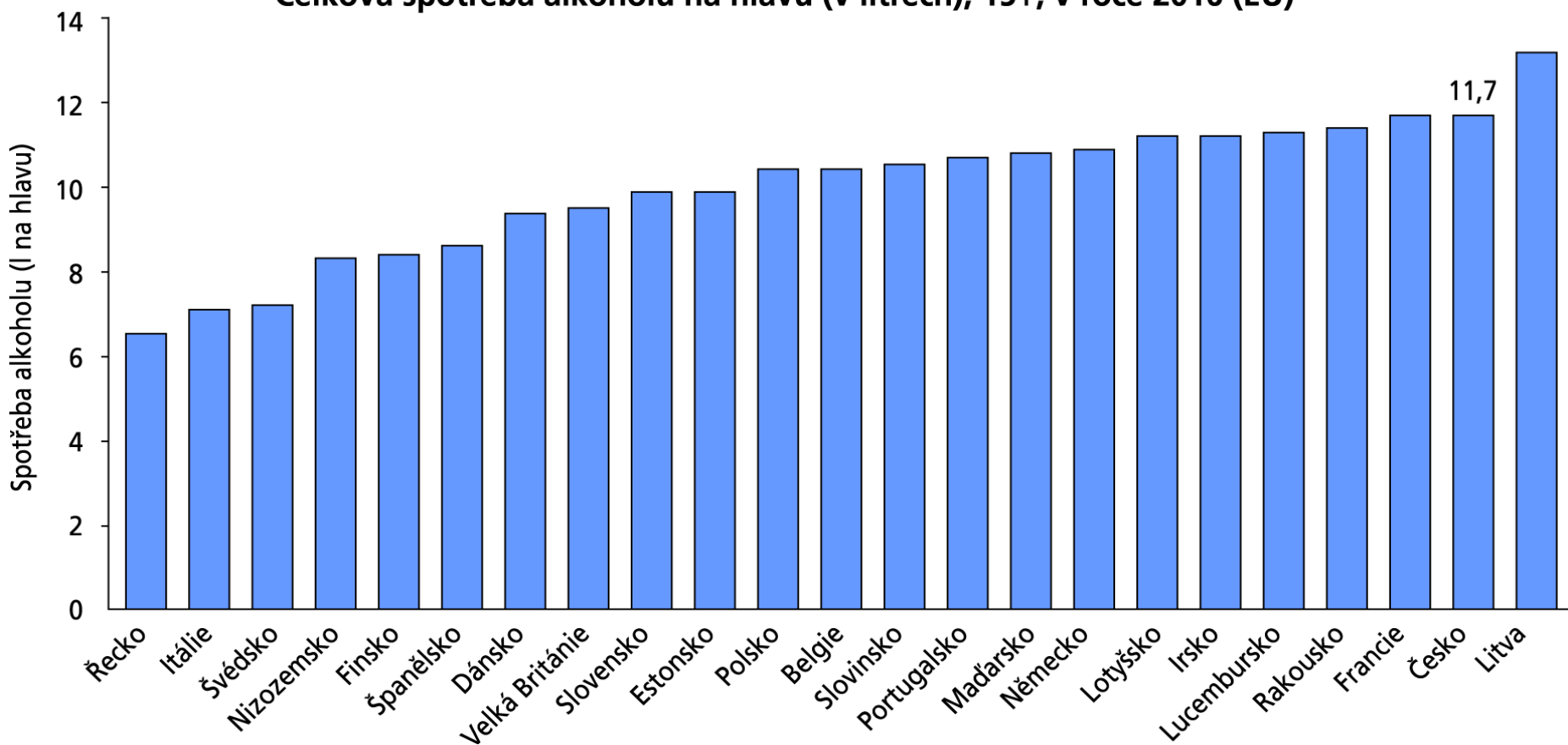

- Myslíte si, že alkohol je celospolečenský problém?
- Jak velký problém si myslíte, že alkohol je?

PROČ VÝZKUM?

Celková spotřeba alkoholu na hlavu (v litrech), 15+, v roce 2016 (EU)

ALKOHOL NEGATIVNĚ OVLIVŇUJE CELOU SPOLEČNOST

„Více než milion Čechů je ohroženo závislostí na alkoholu.“

„Za každým 20. úmrtím stojí alkohol.“

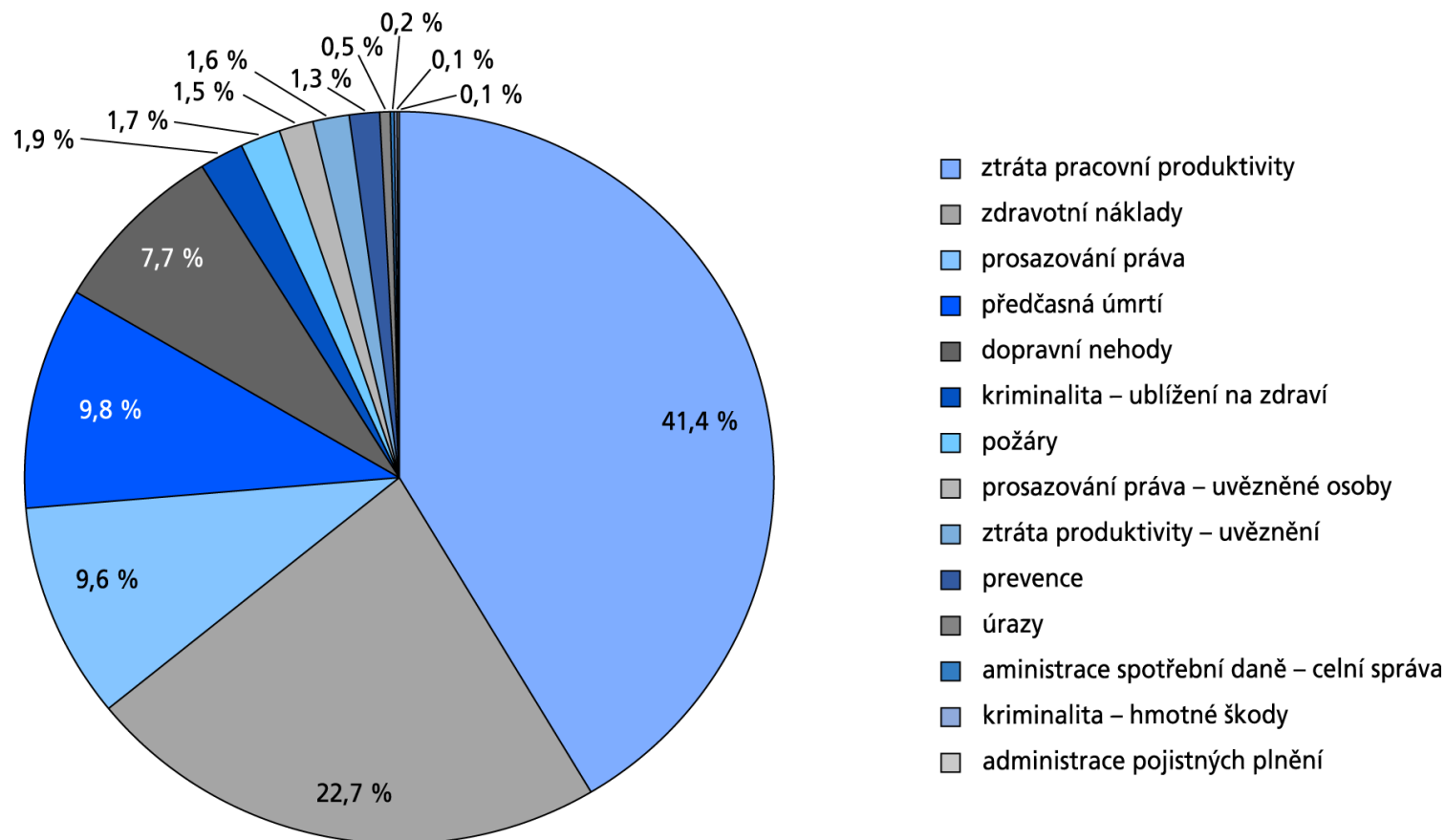
CÍL ANALÝZY

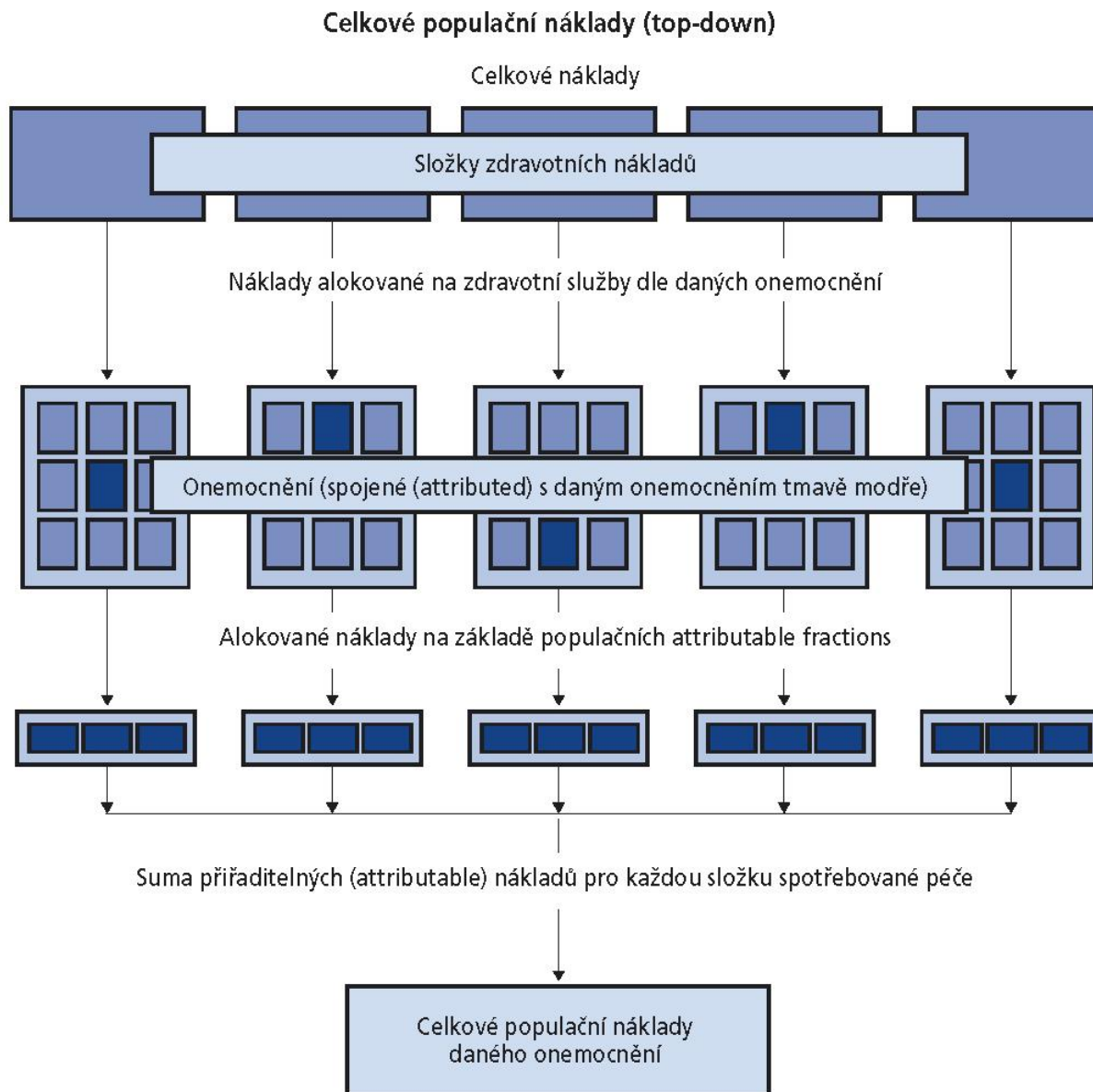
- **Odhad celospolečenských nákladů alkoholu:**
  - Zdravotní náklady: akutní příhody, následky nadměrné konzumace alkoholu (jaterní cirhóza), duševní poruchy aj.
  - Náklady ztráty produktivity: absentismus (absence v práci), presentismus (snížení produktivity v pracovní době), předčasná úmrtí
  - Další nákladové položky: dopravní nehody, náklady spojené s trestnou činností (věznice aj.), náklady vymáhání práva, protidrogová politika aj.
- **Návrh 10 opatření ke snížení konzumace alkoholu**
- Metodika odhadu nákladů alkoholu v České republice
- Medicínský přehled zdravotních komplikací alkoholu
- Analýza byla provedena na datech z **roku 2016**

NÁKLADY KONZUMACE ALKOHOLU

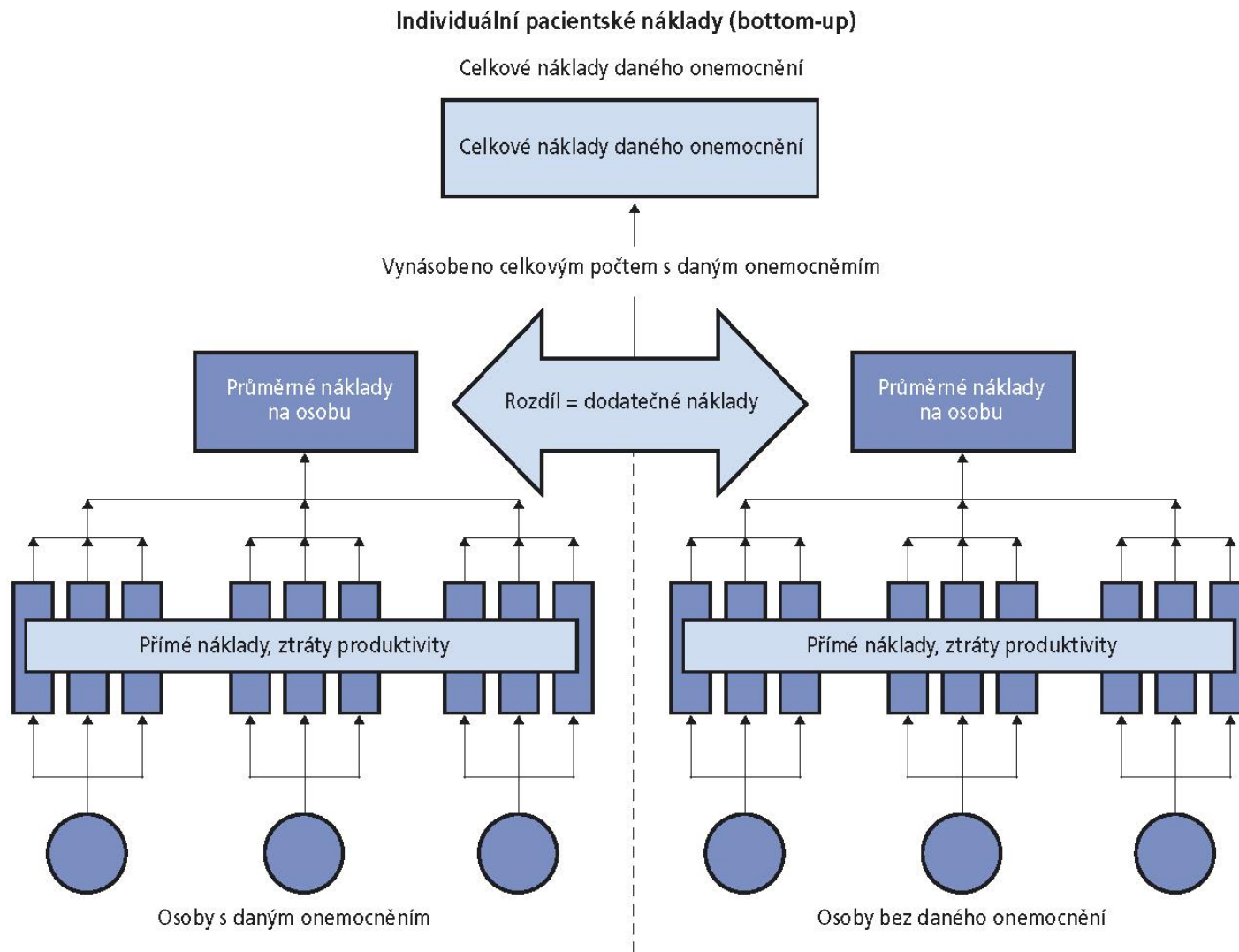
- 56 571 mil. Kč, tj. 1,2 % HDP (v roce 2016)
- Další nákladové studie uvádějí odhad 0,45 – 5,44 % HDP, nejčastěji okolo 1,5 % HDP

METODY SBĚRU DAT – TOP-DOWN

METODY SBĚRU DAT – BOTTOM-UP

ZDROJE DAT

- Náklady byly odhadnuty na základě celé řady zdrojů dat, lokálních, ale též desítek zahraničních publikovaných dat nebo studií. Specificky zdroje se týkají zejména:
  - Zdravotní pojišťovny: ZPMV (neveřejná data), VZP (veřejná data)
    - Velké poděkování ZPMV za spolupráci a poskytnutí zdravotních dat
  - Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti
  - Policie ČR (Evidenční systém statistické kriminality (ESSZ))
  - Centrum dopravního výzkumu (CDV)
  - Hasičský záahový sbor ČR
  - Vězeňská služba ČR
  - Ministerstvo spravedlnosti
  - Český statistický úřad (ČSÚ)
  - Ústav zdravotních informací a statistiky (ÚZIS)
  - Státní zdravotní ústav (SZU)
  - Nejvyšší soud
  - >200 odborných studií (zahraničních i domácích)

ZDRAVOTNÍ NÁKLADY - METODOLOGIE

- Od Zdravotní pojišťovny ministerstva vnitra (ZPMV) byly získány celkové náklady na nejčastější komplikace alkoholu; náklady na rakovinu a hypertenzi byly vypočteny na základě dat VZP
  - Náklady ZPMV/VZP byly aproximovány dle počtu pojištěnců na celou ČR
  - Na základě zahraničních studií byl odhadnut podíl nákladů souvisejících s konzumací alkoholu
- Například v případě hypertenze jsou dle dostupných údajů **VZP** celkové náklady rovny **2,8 miliardy Kč**
  - Náklady pro celou ČR jsou poté 4,7 miliardy Kč
  - Alkohol způsobuje 29% všech nákladů na hypertenzi (AAF) (Jones)
  - Alkoholem způsobená hypertenze = 1,35 miliardy Kč
- Některé diagnózy jsou 100% spojené s alkoholem a není tak nutné odhadovat podíl nákladů (např. intoxikace, alkoholická psychóza aj.)

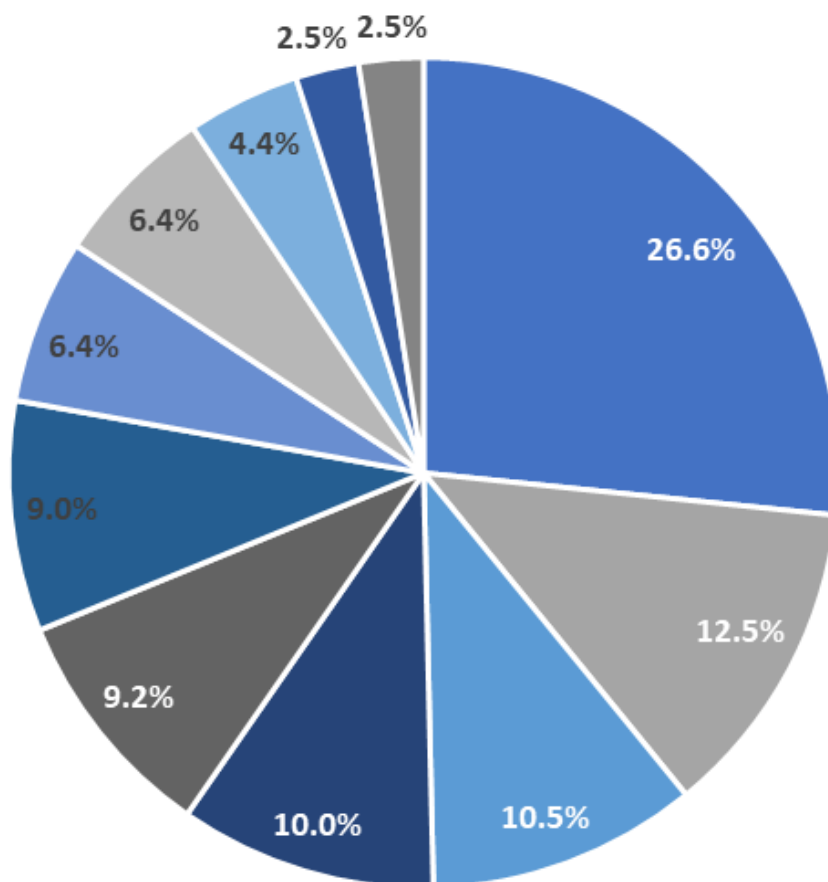
NÁKLADY NA HLAVNÍ ZDRAVOTNÍ KOMPLIKACE (1)

Komplikace	Náklady alkoholu (mil. Kč)	Náklady v celé ČR (mil. Kč)
Nespecifické poškození jater	3 417,4	8 543,5
Syndrom alkoholové závislosti	1 601,5	pouze alkohol
Hypertenze	1 350,9	4 658,1
Alkoholické onemocnění jater	1 287,9	pouze alkohol
Chronická pankreatitida	1 177,1	1 401,3
Intoxikace, nadměrné užití alkoholu	1 152,0	pouze alkohol
Kolorektální karcinom	824,5	4 996,8
Alkoholická psychóza	820,1	pouze alkohol
Karcinom prsu	566,0	3 773,1
Alkoholická pankreatitida	316,4	pouze alkohol
Supraventrikulární arytmie	80,9	4 615,2
Portální hypertenze	69,4	173,4
Alkoholická polyneuropatie	49,8	pouze alkohol

NÁKLADY NA HLAVNÍ ZDRAVOTNÍ KOMPLIKACE (2)

Komplikace	Náklady alkoholu (mil. Kč)	Náklady v celé ČR (mil. Kč)
Alkoholická nervová degenerace	37,6	pouze alkohol
Gastrointestinální krvácení	22,8	48,5
Alkoholická gastritida	18,1	pouze alkohol
Akutní pankreatitida	16,3	67,8
Orofaryngeální karcinom	15,9	359,1
Alkoholická kardiomyopatie	7,2	pouze alkohol
Alkoholická myopatie	2,2	pouze alkohol
Esofageální varixy	1,2	2,9
Karcinom jater	0,7	16,4
Poškození plodu či novorozence	0,2	pouze alkohol
Esofageální karcinom	0,2	8,8
Fetální alkoholový syndrom	0,2	pouze alkohol
Laryngeální karcinom	0,03	0,7
Celkem	12 836,2	-

NÁKLADY NA ZDRAVOTNÍ KOMPLIKACE (GRAF)

- Nespecifické poškození jater
- Syndrom alkoholové závislosti
- Hypertenze
- Alkoholické onemocnění jater
- Chronická pankreatitida
- Intoxikace, nadměrné užití alkoholu
- Kolorektální karcinom
- Alkoholická psychóza
- Karcinom prsu
- Alkoholická pankreatitida
- Další diagnózy

DALŠÍ NÁKLADY - METODOLOGIE

- **Přímé náklady**
  - Hmotné škody (např. dopravní nehody, požáry, úrazy)
  - Náklady na mzdy, provoz (např. věznice, policie, soudy)
- **Nepřímé náklady**
  - Tangible (vyčíslitelné)
    - Náklady ztráty produktivity (Human Capital Approach)
      - Aproximace produktivity práce superhrubou mzdou (cca 37 000 Kč (r. 2016))
      - Ztráta produktivity byla upravena o efekt synergie
  - Intangible (nevyčíslitelné)
    - Hodnota lidského života v případě ztráty (např. v důsledku předčasného úmrtí nebo vraždy) obecně nevyčíslitelná
    - Metodika Nejvyššího soudu
      - 400-násobek průměrné měsíční mzdy
      - cca 11 mil. Kč (r. 2016)

NÁKLADY KONZUMACE ALKOHOLU

Položka	Náklady alkoholu (mil. Kč)	% celk. nákl. alk.
Ztráta pracovní produktivity - absentismus, presentismus	23 446,7	41,4 %
Zdravotní náklady	12 836,2	22,7 %
Vymáhání práva	6 308,5	10,9 %
Předčasná úmrtí	5 540,6	9,8 %
Dopravní nehody	4 366,0	7,7 %
Kriminalita – ublížení na zdraví	1 076,8	1,9 %
Požáry	982,3	1,7 %
Ztráta produktivity – uvěznění	884,7	1,5 %
Prevence	738,9	1,3 %
Úrazy	255,2	0,5 %
Administrace spotřební daně – CS	91,5	0,2 %
Kriminalita – hmotné škody	81,3	0,1 %
Administrace pojistných plnění	44,1	0,01 %
Celkem	56 571,5	100%

10 DOPORUČENÍ KE SNÍŽENÍ KONZUMACE ALKOHOLU V ČR

- V souladu s cílem analýzy bylo provedeno extenzivní review literatury s cílem získat co možná nejvíce údajů o doporučeních ke snížení alkoholu
  - Vyhodnoceno > 30 různých intervencí
- Při hodnocení dané intervence jsme vždy brali v potaz 4 faktory:
  - Účinnost dané intervence: schopnost snížit konzumaci alkoholu (dlouhodobě)
  - Nákladová efektivita: náklady ve vztahu k účinnosti dané intervence
  - Míra evidence: zda existuje robustní a věrohodný vědecký důkaz o účinnosti
  - Uvedení do praxe: složitost zavedení vzhledem k zákonům a jiným předpisům

Doporučeno
Ke zvážení
Nedoporučeno
Nehodnoceno

Název politiky	Účinnost	Nákladová efektivita	Míra evidence	Uvedení do praxe	Celkové hodnocení	Reference
Ovlivnění ceny alkoholu						
Vyšší zdanění alkoholu	1	1	1	3		(1,2)
Omezení slevových akcí na alkohol	3	n.a.	5	3		(2)
Minimální cena alkoholu	2	1	1	4		(2,4)
Nabídka alkoholu						
Omezení prodejní doby	2	2	1	3		(1,2)
Omezení sítě prodejen alkoholu	2	2	2	4		(1,2)
Hustota diskontních prodejen s alkoholem	2/3	n.a.	1	3/4		(1,2)
Změna lokalizace alkoholu v prodejně (na začátku)	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.		

HLAVNÍ DOPORUČENÍ (1)

---

1) Zákaz či omezení reklamy na alkohol

- Relativně vysoká účinnost
  - Vysoká nákladová efektivita (nízké náklady zavedení)
    - Náklady šetřící intervence
  - Vysoká a robustní míra vědeckého důkazu
  - Relativní snadnost zavedení do praxe (mimo zájmové skupiny)
-
- Reklama vede prokazatelně ke:
    - zvyšování konzumace alkoholu,
    - zejména má obrovský dopad na mladé a dospívající:
      - zvýšení konzumace alkoholu,
      - první nadměrná konzumace alkoholu,
      - první konzumace alkoholu aj. (1-6)

HLAVNÍ DOPORUČENÍ (2)

---

2) Zvýšení zdanění alkoholu (především tichého vína)

- Vysoká účinnost
- Vysoká nákladová efektivita (náklady šetřící intervence)
- Robustní míra vědeckého důkazu
- Méně snadné zavedení do praxe (protesty obyvatel/výrobců)
- Zvýšení ceny alkoholu o 10% vede ke snížení konzumace alkoholu o 4,4% na základě studie s cca 1000 odhady (1,2,8-10)

DALŠÍ DOPORUČENÍ (1)

- 3) Identifikace a stručná rada (IBA): praktičtí lékaři, lékárny, pohotovost a elektronická upozornění
- 4) Zvýšení kontrol policií alkoholu za volantem
- 5) Farmakologické intervence, hrazení acamprosatu, naltrexonu a nalmefenu
  - Již generické, velmi levné a vysoce účinné terapie
- 6) Okamžité odebrání řidičského průkazu při nadlimitní konzumaci alkoholu

DALŠÍ DOPORUČENÍ (2)

- 7) Osvětové programy o škodlivosti alkoholu za volantem
  - 8) Omezení prodejní doby alkoholu
  - 9) Údaj o kalorické hodnotě alkoholického nápoje na etiketě
  - 10) Cílení programů s pomocí behaviorální ekonomie a randomizovaných studií, které důsledně zhodnotí účinnost jednotlivých variací intervencí u různých cílových skupin
- Průběžné snižování kouření (křížový efekt na konzumaci alkoholu)

ZÁVĚR

- Konzumace alkoholu přináší **velmi vysoké celospolečenské náklady**, a to ve všech zkoumaných oblastech
  - 56,6 mld. Kč/rok (v roce 2016), tj. 1,2 % HDP
  - Výběr spotřební daně na alkohol je „pouze“ $\approx$ 12,1 miliard Kč
- Vzhledem k těmto vysokým nákladům by měla být zvážena opatření ke snížení konzumace alkoholu v populaci
  - Zákaz reklamy
  - Zvýšení spotřební daně (víno)
  - Preventivní programy na úrovni praktiků a lékáren
  - Úhrada účinných léků pro závislé

REFERENCE

- 1) Anderson P, Chisholm D, Fuhr DC. Effectiveness and cost-effectiveness of policies and programmes to reduce the harm caused by alcohol. *Lancet Lond Engl*. 27. červen 2009;373(9682):2234–46.
- 2) Burton R, Henn C, Lavoie D, O'Connor R, Perkins C, Sweeney K, et al. A rapid evidence review of the effectiveness and cost-effectiveness of alcohol control policies: an English perspective. *The Lancet*. 15. duben 2017;389(10078):1558–80.
- 3) INDEPENDENT REVIEW OF THE EFFECTS OF ALCOHOL PRICING AND PROMOTION Part A: Systematic Reviews. University of Sheffield. Brennan et al. Dostupné online na https://www.sheffield.ac.uk/polopoly_fs/1.95617!/file/PartA.pdf.
- 4) Jernigan D, Noel J, Landon J, Thornton N, Lobstein T. Alcohol marketing and youth alcohol consumption: a systematic review of longitudinal studies published since 2008. *Addict Abingdon Engl*. 2017;112 Suppl 1:7–20.
- 5) The commercial use of digital media to market alcohol products: a narrative review - Lobstein - 2017 - *Addiction* - Wiley Online Library [Internet]. [citován 19. listopad 2018]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/add.13493>
- 6) Smith LA, Foxcroft DR. The effect of alcohol advertising, marketing and portrayal on drinking behaviour in young people: systematic review of prospective cohort studies. *BMC Public Health*. 6. únor 2009;9(1):51.
- 7) The demand for alcohol: a meta-analysis of elasticities* - Gallet - 2007 - *Australian Journal of Agricultural and Resource Economics* - Wiley Online Library [Internet]. [citován 19. listopad 2018]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8489.2007.00365.x>
- 8) Wagenaar AC, Salois MJ, Komro KA. Effects of beverage alcohol price and tax levels on drinking: a meta-analysis of 1003 estimates from 112 studies. *Addict Abingdon Engl*. únor 2009;104(2):179–90.
- 9) Wagenaar AC, Tobler AL, Komro KA. Effects of Alcohol Tax and Price Policies on Morbidity and Mortality: A Systematic Review. *Am J Public Health*. listopad 2010;100(11):2270–8.
- 10) AAWE Working Paper No. 31 – Economics [Internet]. American Association of Wine Economists. 2008 [citován 19. listopad 2018]. Dostupné z: https://www.wine-economics.org/dt_catalog/working-paper-no-31/
- 11) Rehm J et al. Alcohol dependence and very high risk level of alcohol consumption: a life-threatening and debilitating disease. *Addiction biology* 23:961-968 (2018)
- 12) Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2016. Váňová, Skývová, Csémy. Státní zdravotní ústav 2017.
- 13) Jones L, Bellis MA. Updating England-Specific Alcohol-Attributable Fractions. Liverpool Jonh Moores University. Centre For Public Health (2014).